

Predgovor

U ovom su zborniku sabrani radovi nastali na osnovi izlaganja sa znanstvenog skupa *Osluh tišine*, koji su u povodu 40. obljetnice smrti Nikole Šopa organizirali Odjel za filozofiju i Odjel za književnost Matice hrvatske, a održan je 9. prosinca 2022. godine u Palači Matice hrvatske u Zagrebu.

Nakon triju zbornika koji su proizašli iz znanstvenih skupova održanih na Sveučilištu u Udinama, u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu i u Palači Ferrajoli u Rimu u povodu 100. obljetnice pjesnikova rođenja – 1. zbornik *La poesia di Nikola Šop (1904 – 1982) tra filosofia e cosmologia. Atti del convegno internazionale „Il poeta filosofo croato Nikola Šop (1904 – 1982) fra il ventesimo anniversario della morte ed il centenario della nascita“*, objavljen 2004. godine u Veneciji zaslugom Fedore Ferluge Petronio, koji je preveden na hrvatski i objavljen u Sarajevu 2005. godine pod naslovom *Pjesničko stvaralaštvo Nikole Šopa (1904. – 1982.) između filozofije i kozmologije. Uz stotu obljetnicu rođenja Nikole Šopa*, 2. Zbornik o 100. obljetnici rođenja Nikole Šopa (1904. – 1982.), objavljen 2006. godine pod uredništvom Miroslava Šicela u Radu HAZU i 3. *Nikola Šop – poeta del cosmo. Atti dell'incontro internazionale con il poeta filosofo bosniaco Nikola Šop (1904 – 1982)*, koji je također uredila i objavila Fedora Ferluga Petronio 2007. godine u Udinama – Matica hrvatska 20 godina poslije objavljivanjem ovog zbornika odaje dužnu počast velikanu hrvatskog pjesništva.

Nikola Šop rođen je 19. kolovoza 1904. godine u Jajcu, gdje je završio pučku školu. Školovanje je nastavio u Banjoj Luci, gdje je završio pet razreda niže gimnazije, i od 1921. godine u Beogradu, gdje mu je na Prvoj muškoj gimnaziji francuski predavao pje-

snik Momčilo Nastastijević. Na Filološkom fakultetu u Beogradu 1931. godine diplomirao je komparativnu književnost i latinski jezik. Do početka Drugog svjetskog rata radio je u Beogradu kao gimnazijski profesor latinskog jezika. U Beogradu se je družio s istaknutim književnicima, okupljenima oko *Srpskog književnog glasnika* – Isidorom Sekulić, Jovanom Dučićem, Momčilom Nastasijevićem, Ivom Andrićem i dr., i s bosanskim franjevcima Josipom Markušićem, Augustinom Čičićem i Ljubom Hrgićem. Godine 1941. oženio se je s Antonijom Erceg i preselio u Zemun, zatim 1943. u Zagreb, gdje je radio najprije kao lektor u izdavačkom poduzeću Zora, a od 1949. godine na preporuku Miroslava Krleže kao znanstveni suradnik JAZU prevodeći djela hrvatskih latinista Ivana Česmičkog, Jurja Šižgorića, Ignjata Đurđevića, Matije Petra Katančića i drugih. Godine 1935. objavio je svoja razmatranja o Horacijevu pjesništvu pod naslovom *Knjiga o Horaciju*, a 1950. knjigu *Iz lirike starog Rima* s prijevodima Katula, Propercija i Tibula. Umro je u Zagrebu 2. siječnja 1982. nakon što je više od 15 godina bio nepokretan zbog posljedica ozljede kralježnice koju je zadobio skočivši iz zgrade koja se je rušila za vrijeme njemačkog bombardiranja Beograda 1941. godine.

Pjesničko djelo Nikole Šopa može se podijeliti na dva glavna razdoblja. U prvom razdoblju, čiji se završetak poklapa s koncem Drugog svjetskog rata, nastale su zbirke *Pjesme siromašnog sina* (1926.), *Nocturno* (1928.), *Isus i moja sjena* (1934.), *Od ranih do kasnih pijetlova* (1939.), *Ranjeni galeb* (zajedno s Franom Alfirevićem, Salihom Alićem, Ivom Balentovićem, Gustavom Krklecom i Vladimirom Vlajsavljevićem, 1942.) i *Za kasnim stolom* (1943.). U tim zbirkama Šop pjeva o jednostavnom i u osamu povučenom životu, gdje se u posve nezamjetnome pojavljuju tragovi božanskog. Slaveći kreposti siromaštva, poniznosti i odanosti, Šop naočigled rastućoj otuđenosti čovjeka i neskladu svijeta prikazuje nevinost zavičajnih predjela i u običnim djelatnostima i skromnim stvarima otkriva znamenja svetosti. Posljednje djelo prvog razdoblja Šopova pjesništva lirska je proza *Tajanstvena prela* (1943.), koja, prikazujući čudesne doživljaje u obliku legende, predaje i bajke, već navješćuje obrat u njegovu stvaralaštvu.

U drugom razdoblju, koje je nakon poduže pjesnikove šutnje i poslijeratne nemogućnosti objavljivanja otpočelo u drugoj polovici pedesetih godina, nastale su zbirke *Kućice u svemiru* (1957.), *Sve-mirski pohodi* (1957.), *Astralije* (1961.), *Pohodi* (1972.), *Nedohod* (1973.), *Dok svemiri venu* (1975.) i *Propast rubova* (1981.). Osim zbirki pjesama Šop je u istom razdoblju napisao i dramske tekstove i pjesničke dijaloge *Pompejanska balada* (1961.), *Dri-jada* (1964.), *Bosanska trilogija* (1968. – 1972.) *Vječni preludij* (1971.), *Izgubljeni Arijel* (1972.), *Pjesnikovi rasprodani prostori* (1974.) i *Tragedija praznine* (1975.).

U navedenim zbirkama Šop preispituje svoje ranije poimanje bo-žanskoga i uvjerenje u njegovu prisutnost u svijetu. Nadahnut platoničkim kozmološkim naukom on promišlja narav svijeta, odnos vremena i prostora te postanak i razvoj stvari iz izvornih likova i beskonačne prostornosti. Pjesnika zaokuplja nutrina čovjekova bića, osobito njegova sposobnost opažanja i kazivanja koja se izi-skuje da bi čovjek spoznavši samoga sebe nadvladao rasap svijeta i odsutnost istinske zajednice, kao i gubitak bliskosti sa stvarima u svijetu. Za razliku od ranijeg pjesništva, koje je bilo poziv na kraj-nju samozatajnost, u kojoj se jedino još može prepoznati i očuvati prisutnost božanstva, proročka opomena od božanskoga izvo-ra odvracenu čovjeku, kasno pjesništvo odustaje od „zakašnjela proroštva“ i varljive pobožnosti, spoznaje neumoljivu „odsutnost božju“ u neminovno zalazećem povijesnom svijetu i okreće se slutnji i osluhivanju tajne božanskog, koje mu se sada ukazuje ponajprije kao sveopći i sveprožimajući um.

Iz nužde da se pjesničko kazivanje u tu svrhu preobrazi i dođe do njemu primjerene riječi Šop stvaralački oblikuje hrvatski je-zik preispitujući njegova gramatička pravila i leksičku semantiku. Takvo stvaralačko istraživanje i oblikovanje jezika izazvano je uvidom u nedostatnost govora jezikom koji je u potpunosti odre-đen povijesno naslijeđenom gramatikom, kao i u odsutnost uma u stvarnosti svijeta tijekom završnog razdoblja dosadašnje svjetske povijesti. Stoga je sukladno sadržajnoj mijeni Šopova pjesništva izmijenjen i njegov jezik i način kazivanja njime. Vezani je stih u drugom razdoblju Šopova stvaralaštva zamijenjen slobodnim

stihom, pjesme obiluju novostvorenim riječima i neobičnim sklopovima riječi, odnosno u njima se često pojavljuje vrlo neobična skladnja, a poznate riječi zadobivaju nov i dotad nečuven smisao.

Dok je Šopovo rano pjesništvo zbog vezanog stiha, osebujne po-
božnosti i sjetna prikaza iščezavajućeg zavičaja književna kritika
pretežno ocijenila povijesno nesuvremenim s obzirom na izvorno
pjesništvo koje se je pojavilo u prvoj polovici 20. stoljeća, dotle
je Šopovo kasno pjesništvo ponajprije zbog zahtjevnosti i nepro-
hodnosti njegova kazivanja, odnosno skrivenosti i daljine onoga
što se pjesnički osluhuje i sluti, ostalo u osnovi neprocijenjeno i
istom zahtijeva ozbiljno, sustavno i njegovim visokim dosezima
primjereno vrednovanje u okviru novije povijesti hrvatskog pje-
sništva, koje je dosad izostalo.

Organizacijom znanstvenog skupa *Osluh tišine* i objavljivanjem
na njemu održanih izlaganja Matica hrvatska želi dati poticaj no-
vim istraživanjima Šopova pjesničkog djela. Urednicima ovog
zbornika posebice je stalo do toga da se osvijetli kasno Šopovo
pjesništvo, koje je ostalo razmjerno neistraženo i općenito manje
poznato te je slabo ili nikako zastupljeno u srednjoškolskoj na-
stavi i na sveučilišnim studijima književnosti u Hrvatskoj. Osim
toga, u organizaciji skupa, a potom i u pripremi zbornika, posebice
je naglašena uzajamna upućenost filozofijskog, umjetničkog,
filologijskog i književnoznanstvenog pristupa tumačenju Šopova
djela, što je vidljivo već i iz toga što su simpozij zajedno organizi-
rali Odjel za književnost i Odjel za filozofiju Matice hrvatske, kao
i iz tomu odgovarajućeg sastava pozvanih sudionika.

Zbornik je u skladu s time podijeljen u dva dijela, od kojih prvi
obuhvaća četiri ogleda iz znanosti o književnosti. Miroslav Pa-
lameta pokazuje u čemu se sastoji neprekinut slijed kasnoga u
odnosu na rano Šopovo pjesništvo, Davor Šalat opisuje seman-
tičke strukture spjeva *Svemirski pohodi* kao primjera Šopova koz-
mičkog pjesništva, Tin Lemac ispituje status lirskog subjekta u
pjesništvu Nikole Šopa, razlikujući ispovjedni lirski subjekt ranog
pjesništva od refleksivnog lirskog subjekta kasnog pjesništva, a
Mladen Machiedo ocjenjuje recepciju i vrednovanje Šopova pje-

sništva u inozemstvu. Drugi dio zbornika sadrži tri filozofijska ogleđa o Šopovu pjesništvu. Igor Mikecin osvjetljava Šopovo shvaćanje jezika i govora, iskazano u njegovu kasnom djelu, Tomislav Škrbić daje sveobuhvatno tumačenje Šopova spjeva *Astralije* s naglaskom na pojmovima sebstva, prisutnosti i stvarnosti, a Hrvoje Jurić na osnovi tumačenja Šopova spjeva *Nedohod* izlaže Šopovo shvaćanje naravi čovjeka. Na koncu Mladen Tarbuk u svojem prilogu objašnjava načela i postupke njegovu uglazbljenja Šopova spjeva *Sanjači* pokazujući kako skladba nadahnuta pjesničkim djelom povratno pridonosi njegovu razumijevanju.

Stavljajući naglasak na kasno Šopovo pjesništvo ovaj zbornik nastoji dati poticaj za buduća istraživanja toga dosad nedovoljno istraženog dijela Šopova stvaralaštva, a time pridonijeti i cjelovitu vrednovanju Šopova djela kao jednog od najviših vrhunaca novijega hrvatskog pjesništva.

Igor Mikecin